

Unokáink sem fogják látni...

Az áprilisi adás visszhangjából

Az áprilisi adásban — mint általában minden évben a hat adás egyikében — a közlekedés múltjának fennmaradt emlékeiről, azok megőrzésének fontosságáról volt szó. Adás után most is sokan tettek javaslatot újabb és újabb régi járművek bemutatására.

Kigyós Sándor például a parádi kocsimúzeum filmre vételeztetve javasolta.

Dr. Margitay-Becht András hívta fel a figyelmemet dr. Csónakréty Károly hosszú évek óta (eredmény nélkül) folytatott küzdelmeire, amelyek két hajó megmentését célozzák. Ma is megvan ugyanis két „monitor” azok közül, amelyek harcoltak a Tanácsköztársaság oldalán. Néme-lyükük később „tallázadt”, némelyikük meg nem. Történelmünkben betöltött szerepükről persze nem a hajók határoztak, hanem parancsnokaik. Tény viszont, hogy a két hajó a Folyamszabályozó és Kivicskotró Vállalat (FOKA) tulajdonában van, s átalakítva töltene be olyan funkcióit, ami helyett — helyreállítva, bemutatva — világszenzációt jelenthetnének.

A világot a legöregebbek

Idézek a levélből: „Az FK 201-est 1871-ben bocsátották vízre, Leitha néven, testvérhajójával, a Marossal együtt a Pest—Fiumei Hajóépítő Rt. pesti gyárában készült. Monitor típusú hadihajók voltak, s mint ilyenek, Európában az elsők, vízre bocsátásukkor a világot a legmodernebbek. A Leitha részt vett az 1873. évi bécsi világiállításon, nagy dicsőséget szerezve a magyar iparnak. FK 202-es 1892-ben került vízre, Szamos néven, szintén monitor. A hadvezérség megrendelésére újra magyar gyár nyerte el, és sikerült megismételni a bravúrt: a Szamos és párja, a Körös, megint világszínvonalon! A Szamos 1896-ban, Budapesten részt vett a millenniumi ünnepségeken.

A két hadihajó végigharcolta az egész I. világháborút, majd igen eredményesen vettek részt a Tanácsköztársaság harcainban. A Lajta (ekkor már magyar neve volt), csatlakozott az ellenforradalmi zendüléshez, majd annak leverése után, dél felé menekülve, antant fogságba került. A Szamos mindvégig a forradalom oldalán harcolt, sőt, ez a hadihajó volt a Tanácsköztársaság utolsó harcoló egysége!

A békéltárgyalások során, az akkorra már teljesen elavult két hajót meghagyta Magyarországnak, de le kellett őket szerelni. A Lajta a 48 éves hadiszolgálatával világrekordot ért el! Napjainkra pedig ez a két hajó a világ legöregebb páncélos hadihajója!”

Az FK 201-es (a Lajta) jelenleg Dunajváros térségében dolgozik, az FK 202-es (a Szamos) a FOKA bajai telepén raktárhajó. Egyértelmű, hogy a két hajó a tervezett osztrák —magyar világiállításon nagy látványossága lehetne, s — megövé — később is sok látogatót vonzana, szolgálva a magyar történelem és ipartörténet bemutatására, s — bevételből — további önfenntartására is.

Az Országútról

A május 17-i Magyar Nemzetben, a Tisztelet Szerkesztőség rovatban jelent meg Lakatos István levele, amely szerint én javasoltam volna, hogy a Guszev utcát a Lipótvárosban (van Csepelen is Guszev kapitány utca) kereszteljük át Baumgarten Ferenc nevére. Ez tévedés! Szerintem kapja vissza eredeti nevét, legyen Sas (vagy Két sas) utca ismét! Azokban az esetekben, ahol a hiba egészen nyilvánvaló, a korrekciót az eredeti név visszaadásával kell végrehajtani.

Örömmel olvastam azt a remek tanulmányt, amelyet Katona Annamária, a Tanítóképző harmadéves hallgatója írt: feldolgozta a Budapest II. kerületéhez tartozó, összes városrész- és utcanevet eredetét és az utóbbiak máig tartó változásait.

Megjelent Budapest legújabb térképe, s kapható mindenütt. Örömmre — ezen majdnem minden városrészünk neve szerepel. Lipótváros, Újlipótváros

is! Hiányzik viszont az Országút neve a térképről. A mai II. kerületnek a Vizivároستól északra eső részéről a következőket olvashatjuk Katona Annamária írásában:

„A területnek hajdan névadó útvonala maga az Országút volt (Via Regia, Landstrasse). Észak felől, az óbudai Fő utca felől érkezve, az Irgalmasok kórházánál vált el a Viziváros legfőbb útvonaltól, amely mindmáig megőrizte a Fő utca elnevezését.

Eppen ezért a mai Bem József utcától északra elterülő részét megkülönböztetésül hajdani Fő utcának, a délre eső részt Hosszú sornak is nevezték. Ezeket a neveket tünteti fel Vörös László 1833-ban készült térképe.

Maga az út vonalán a rómaiak idején is ismeretes és használatos volt. A tatárjárás előtti időben a Margit-sziget táján levő dunai átkelőhelyhez vezetett.

A török kiűzése után kapta meg az Országút (Landstrasse) nevet, de mivel igen hosszú volt, egyes szakaszainak külön-külön elnevezése is használatos volt. A Hosszú sort ugyanis Felső-Országútnak (Obere Landstrasse) is nevezték, a hajdani Fő utca másik neve Ofó utca (Alte Hauptgasse), majd később Alsó-Országút, Alsó-Főút volt. A dunai átkelőhelyhez, a mostani Margit hídhoz vezetető szakasz volt a Püspök utca (Bischofsgasse), Primás utca. Az Irgalmasokig terjedő, a budai körút első szakaszának 1890 körüli kiépítése után jelentőségét elvesztő része már az 1870-es évektől fogva Török utca néven volt ismeretes.

1879-ben a Felső-Országút egyszerűen Országút lett, 1894-ben, tehát a körúttá való kiépítése után Árpád-házi Boldog Margit-rol Margit körútnak nevezték el. Mai elnevezését — Mártírok útja — 1945-ben kapta, a Széna tér felé eső részen volt katonai börtön áldozatainak emlékére.

A tanulmány végéről még egy mondat: „Kíváncsok volna, hogy a Budapesti Városerősségi Egyesület szorgalmazza egy-egy városrészt, egy-egy kerület vagy az egész főváros utcanevezéseinek hasonló feltárását és megjelenítését.” Körmendy László nyugdíjas rádióbemondónk még az elmúlt évben behozta, az Egyesületnek ajándékozta Budapest utcaneveiről végzett kutatásainak teljes anyagát. Ha Katona Annamária és mások is „beszállnak”, rövidesen eljuthatnánk oda, hogy már csak a szponzorokat kell megkeresni a kötet kiadásához...

Legalább kérdezzünk...

Legalább kérdezzünk — ezt a címet adta az Új Tükör május 15-i számában megjelent kétoldalas cikkének Szász Imre. Nyolc kérdéshez, amelyeket a bős—nagygyarosi vízlepcsővel

Negyvenszázaléknyi esély

Biztató

HÁNYAN LÁTTÁK vajon a Magyar Tudományos Akadémia és a Magyar Televízió közleményében véget ért közös filmsorozatát? Pontosabban, azaz drasztikusabban fogalmazva: hányan látták azok közül, akiknek hónapjai, hetei, napjai már meg vannak számlálva, s azok közül, akiknek még nem telt kései az üzenet: „...örizd meg jól az életed!” Akiknek még volna idejük és módjuk megfontolni a biztatót, vajon ott ragadtak-e a televízió képernyője előtt tudományos felvilágosító előadásokat nézni-hallgatni, grafikonokat és táblázatokat böngészni?

A másor nézettségére, tetszésére vonatkozó adatok — 0,5—1,5 millió nézőszámot és 80 pont felletti tetszési indexet rebesgetnek — meglehetősen nagy érdeklődésre vallanak. Évek, évtizedek múltán derülhet viszont csak ki, hogy egészségi állapotunk esetleges javulásában volt-e valóban valami hatása a Magyar Tudományos Akadémia misszióvállalásának, hogy a leghatékonyabb tömegtájékoztató eszköz segítségével egyenesen a lakossághoz fordulva, tizenhét adásból álló sorozatban foglalkozott egészségünk és halálzási gyakoriságunk romlásáival, az ezzel kapcsolatos teendőikkel. S a hazai könyvtárak történetében legfeljebb az Isaura jellegű sikerfilmek esetében előforduló időzítéssel rendkívül gyorsan megjelentette az előadásokat, beszélgetéseket könyv alakjában is.

„A szó elröppöl, az írás megmarad” — idézi a régi közmondást a könyv vezetőjében Berend T. Iván, az MTA elnöke. Meglepe-

kapcsolatban tett fel, hozzátennének egy kilencediket.

Április 18-án Esztergomban jártam részt vettem a műemlékek világnapján megrendezett konferencián. Ott hallottam, hogy amikor magas a Duna vízállása — a régi esztergomi házak falai mindig átmedvesednek. Aztán persze kiszáradnak ismét. Arról beszéltek a helybeliek, hogy a majdan állandósuló magas vízállás hatásának kiküszöbölésére — iszonyú költséggel — körül kellene szigetelni az egész várost (?). Ott hallottam a kérdést: vajon kalkuláltak-e ezzel a beruházás tervezői és megvalósítói?

Vajon helyreállítják-e valaha Esztergom és a Duna északi partja között a hidat? — jutott még ott az eszembe.

Vajon valóban lebontják-e Zalazentgróton — az építvány védelmében folytatott harcban hősi halált halt (mert Guszevvel ellentétben valóban élt) Hata-mor kapitányról elnevezett műemléki védettségű reformkori hidat, s maketten mutogatják majd, mint ahogy április 16-án a Népszabadságban javasolta Igricz Zsigmond?

Igaz is! Mennyivel olcsóbb lenne az ország összes műemlékéről fényképeket és maketteket mutogatni — költséges fenntartásuk helyett! — S így mennyivel kisebb helyen elférnének!

Eszembe jutott az is, milyen nehezen tudatosul, hogy az idegenforgalom is „iparág”, amely a gazdaság része, s az ebbe az ágazatba fektetett tőke nagyobb haszonnal térül meg gyakorta, mint sok más beruházás. Az, hogy néhány híd, néhány régi ház, egy-egy park vagy jó vízü forrás, néhány — kivételes adottságú — településünk milyen sok pénzt hozhatna közös konyháunkra, meg a sajátjára is, ha...

Ha például nemcsak a bauxitermelés mutatói és a gyógyászati szempontok állnának egymással szemben a hévízi vízállásban, de valaki egyszerű kiszámítaná végre, mennyit jövedelmez a város, amelybe önzönlik a vendég? Lehet, hogy a hasznából duplaannyi bauxitot lehetne venni?

És lehet, hogy a Duna sorsa vagy Hévíze vízdúsító lesz gondolkodásunkban?

Egyébként a városok használatát csak akkor lenne mérhető, ha az adott településen „megtermelt” pénznek legalább egy része ott maradhatna, ahol megtermelték. Most minden ipar- és vendéglátó vállalat, bank és kereskedelmi cég „elviszi” a jövedelmét, s „elvonásait”, adóit központi helyre röjja le.

A városok, falvak idegenforgalmának növelése jelenleg inkább hiúsági kérdés az adott településen, mint üzlet.

En reménykedem, hogy gazdasági, pénzügyi életünk átalakulása, fejlődése során ebben az ügyben is lesz továbblépés...

Ráday Mihály

Eucharisztikus kongresszus

Világméretű Úrnapja Budapesten

Fél évszázaddal ezelőtt világraszóló esemény színhelye volt a magyar főváros: ezekben a napokban tartotta meg a római katolikus egyház a budapesti eucharisztikus világgongresszust. Két-százötven, hogy a hazai katolicizmus e századi történetének legnagyobb szabású ünnepségsorozatává volt ez a kritikus időszakban megrendezett kongresszus, amelynek hitbuzgalmi céljai és hatásai mellett közéleti, közérdekű vonatkozásai is vannak. A ma embere azonban jöszerevel az elvezérelt sem érti.

Hálaadó áldozat

Gergely Jenő egyetemi könyvet is írt az eseményről, amely a napokban lát napvilágot a Kossuth Könyvtár gondozásában. Tőle kértük hát először a fogalom tisztázását.

— Az Eucharisztia, magyarul oltáriszentség a katolikus hitnek egyik központi fogalma — mondja Gergely Jenő. — A görög eredetű szó jelentése hálaadás, innen az elnevezés: hálaadó áldozat. A magyarban még úrvacsorának (coena Domini) is nevezik, arra való tekintettel, hogy ez az ember lelki eledle. Az oltáriszentség az egyház tanítása szerint a legfőbb szentségek, sacramentumok között; Jézus valóságos teste és vére a kenyér és a bor színe alatt. Különbözik a többi szentségtől méltóságában, mert nemcsak a kegyelmet közvetíti, hanem a kegyelmek szerzője, Krisztust foglalja magában és közvetlenül egyesíti vele a lelek. Oltáriszentségnek azért nevezik, mert az oltáron a mise közben jön létre és a templomban az oltáron, az oltárszéknyelven vagy tabernakulumban őrzik.

— Krisztus valóságos jelenléte az oltáriszentségben olyan katolikus dogma, azaz hittani elv, amelyet számos zsinat megállapított. A valódi jelenléte tanával szorosan összefügg az átlényegülés dogmája. Ez utóbbi a misében megve: a kenyér és a bor lényegének megváltozásával az átváltozásával Krisztus testvé és vérvé a felszentelt pap szavainak erejénél fogva.

— Könyvében ön leírja az oltáriszentség kultuszának történetét. Hazánk katolikus vidékein máig élő szép szokás az úrnap, templomban kívüli körmenet, amely valóságos népünnepélyválik. De miként keletkeztek a kongresszusok?

— Kezdeményezőjük egy buzgó dél-franciaországi asszony, Tamister Maria Emilia volt. Az ő javaslatára először az Eucharisztia jegyében tartott zarándoklatok szervezésével kísérleteztek a múlt század hetvenes éveiben. Az első nemzetközi eucharisztikus kongresszusra 1881-ben Lille-ben került sor, annak lefolyása — ha méreteiben nem is — lényegében megegyezett a későbbiekkel, vagyis többnapos

lelkigyakorlat előzte meg; fő mozzanatai pedig a tömeges gyónás és áldozás, a tömegméretű szentségimádás, végül az ünnepségsorozat záró eucharisztikus körmenet az oltáriszentséggel, amely mintegy a „világméretű úrnapját” idézi fel. Az eucharisztikus világgongresszus funkciója a hitetlenség, a bűn, és az „eretnekek” elleni hitvallás, a győzedelmes (azaz a bűn felett győztes) Krisztus és egyházának diadalünnep. A körmenetek és ünnepségek egyesítették a népi vallásosság elemeit a barokk tradíciókkal és a huszadik század modern tömegmozgalmainak eszköztárával, valamint a technika és a tömegkommunikáció módszereinek alkalmazásával. Mind-együttelen volt jelen a budapesti világgongresszuson.

Egyház és történelem

— Könyvében leírja, hogy az 1930-as Szent Imre-év mintegy főpróbjája volt az 1938-as kettes eseményországnak, a Szent István-évek és az eucharisztikus kongresszusnak. Hogyan töltötték meg nemzeti szentjeink jubileumainak megünneplése — miként írja — politikai-ideológiai szerepet, és hogyan kapcsolódhatott ehhez egy merőben katolikus felekezeti ünnep?

— Mindkét esetben a két világháború közötti rendszer legitímizációs törekvéseivel találkozunk, a vallási és a történelmi kultusz sikeres összekötésével. Az 1896-i millenniumi ünnepségek sokkal egyértelműbben nemzeti, szekularizált keretben zajlottak, az egyházak akkor csak statisztáltak, a középpont a király volt. A harmincas évekbeli jubileumok egyházi és állami közös megünnepelés nem egyszerűen a hitbuzgalmat elmélyítést célozta, hanem a politikai helyzetből adódott; a rendezők külpolitikai szándékai szerint az ünnepségeknek ide kellett vonzaniuk a nemzetközi katolicizmus jeles képviselőit. Maga a Szentszék ehhez megadta a segítséget; XI. Pius pápa személyes üzenetet intézett a hívekhez és mindkét alkalommal legutolsó képviseltette magát. Az Árpád-házi szentek kultusza egyben a magyarságnak a keresztény Európába való integrálódását is jelképezte.

— Az ország nemzetközi elszigeteltségéből való kitoréséhez egyetemes katolikus ünnepségek jobban hozzájárulhattak, mint bármely olyan, amelyet nacionalistának lehetett volna minősíteni. A belpolitikai jelentőség sem elhanyagolható; a sok száz ezres tömegeket megmozgató események a belső társadalmi egységet, a nemzeti konszenzust demonstrálták.

— Magyarországon jelentős protestáns kisebbség él, sőt, az államfő, Horthy Miklós kormányzó és a szervezés időszakának miniszterelnöke maga sem volt katolikus. Nem jelentett-e ez problémát?

— Serédi Jusztinián herceg-prímás minden erejével csök-

kenteni igyekezett a felekezeti sűrűdásokat és elvenni az élet egy esetleges protestáns szembenállásnak. A protestáns egyházak respektálták is a kongresszus jelentőségét. A Szent István-jubileum egyházi részének és az akkor még csak remélt eucharisztikus kongresszusnak a megszervezésével a katolikus püspöki kar 1936 tavaszán az előző évben alakult Actio Chatholica bíza meg. A minisztertanács Hóman Bálint kultuszminiszter vezetésével kormánybiztságot küldött ki az ünnepségek operatív szervezésére. Az együttműködés tökéletes volt, a két eseményt, a jubileumot és a kongresszust szervesen összekapcsolták. Részint úgy, hogy a kongresszust összemenni eseményként kezelték, s ennek az állam politikai és anyagi konzekvenciáit is vállalta, részint pedig úgy, hogy az állami-nemzeti ünnepben kiemelkedő szerepet biztosítottak a katolikus egyháznak és az egyházi aktusoknak.

— A kongresszus ideológiai célja az „újpogánység”, az ateizmus elleni demonstráció is volt. Ez alatt mit kell értenünk?

— A katolikus egyház a Szent Ágoston-i jelmondat, az „Eucharisztia — vinculum caritatis”, azaz „oltáriszentség — a szeretet köteleke” értelmében a kereszténységhez visszatérő emberiség megbékélésében látta a jövő biztosítékát, a magyarság jövőjét pedig a belső társadalmi béke megvalósulásában. A világ legnagyobb rákfenéjének ugyanakkor a vallásának életfelfogást tartotta, amely a gyűlölet rendszerét szűli. A szervezők és nem utolsósorban a Szentszék egyértelművé tették kétfrontos szándékukat: állásfoglalást mind a kommunizmus, mind a nacizmus ellenében, aminek programját XI. Pius pápa 1937-ben két enciklikában is megfogalmazta. Megtorlásul Hitler nem engedte elutazni a német — és a „visszatagosított” osztrák — katolikus zarándokokat a kongresszusra, jöjjék a magyar kormány éppen elmélyíteni törekedett a német államhoz fűződő kapcsolatát. Róma magatartásának tudható be a náci tilalom, de közreljárhatott a magyar püspöki kar 1937. szilveszteri körlevele is, amely egyértelműen állást foglalt a nacizmusmal szemben. A püspökök a lealkonyult pogányságnak bohókásodó „szellemidézőiről”, a „haj- és vérimádás megszállottjairól”, a „felétlenül tolvajok törpe vezérgyűléseinek fenyegetőzéseiről” szölk hűveknek.

Siker — minden téren

— Könyvében leírja a rendkívül látványos eseményeket a felmíllós szabadtéri miséket, dunai hajós körmeneteket, kertügy-fáklyás felvonulásokat, szentségimádó férjfiak verseny fölesketését, a hatalmas tömegeket megmozgató, profi módon szervezett, modern népünnepségeket. Sikeresnek tekinthető-e az eucharisztikus kongresszus?

— A hitélet szempontjából föltétlenül. Ami a kongresszus hitbuzgalmi gyorsméréseit illeti, 603 helyen volt népmisítő, 1200 helyen triduum, azaz háromnapos lelkigyakorlat. A kongresszus napjainban Budapesten 2500 szentmisét celebráltak, s a résztvevők többsége az alkalomból meggyönt és áldozott. A méreteket érzékelteti, hogy a kongresszus himnusz felmíllió példányban kelt el, 830 ezer harmincfélbes bronzjelvény is gazdára talált, a négy nap alatt mondott szentmiseiken 3160 liter misébort és az áldozatához szükséges ostdya sütéséhez hat mázsa lisztet használtak föl. Kétségtelen tehát, hogy a hazai katolikus egyháznak igencsak nagy a tekintélye — am ezért együtt a felelőssége is. Ezt azért említem, mert épp a szeretet kongresszusának napjainban terjesztette be az egyébként oly hitbuzgó Imrédy Béla miniszterelnök a lakosság öt-hat százalékát kiközösítő első zsidótörvényt. A Magyarországon járt zarándokok azonban elsősorban jó hírüket vitték szét a világba, a neobarokk utolsó felcsillanása lenyűgözte a kongresszus vendégeit.

— A kongresszus sikeréhez azonban nemcsak lelki elmélyülés, hanem pénz is kellett. Manapság divat mindennek a pénzügyi háttérét firtatni. E tekintetben mi volt 1938-ban a helyzet?

— A siker e téren is teljes. A költségvetési előirányzat negyedszázalékos költségvetés volt, amiből hatszáz ezer az államtól, 450 ezer a székesfővárostól, százezer az egyházi nagyjavadalmasoktól, s a nagyobb tételeket névze 350 ezer pengő „közgazdasági tényezőktől”, azaz bankoktól és üzemelektől származott. Az 1940 márciusában lezart pénzügyi jelentés viszont kereken ötmillió kiadásal szemben 5,7 millió bevételt mutatott, tehát a záró vagyonmérleg tiszta nyeresége 700 000 pengő telt ki.

Józsa György Gábor

(monkó)